

Kitsch Urban Landscapes

Osman ZEYBEK^{1*}

¹: Ankara University, Faculty of Agriculture, Department of Landscape Architecture, Ankara

*: Corresponding Author, osmanzeybek@windowslive.com

DOI: 10.16950/iujad.342719

Abstract

Today, the concept of art is as diverse as ever, and exhibits different expressions through different interpretations. It is possible to encounter new methods in every area from painting to literature, from architecture to opera. Thanks to its rhetoric ability, kitsch products move beyond the art field and sprawl on cities through space usage, advertising panels, urban furniture, sculptures and other plastic objects through the urban landscape. This situation, which can lead to the loss of the identity, structure and spirit of the city, usually arises from the erroneous preferences of the city administration on the city scale. In this study, the definition of kitsch, its impact on the design and use of public spaces in the city are discussed. The contradictions created by the designs or altered uses were assessed on the level of satisfaction of the public and on the suitability of the landscape architecture to the occupational discipline. These evaluations were carried out through various applications in Ankara.

Keywords: Kitsch, design, art, landscape design, public domain, landscape architecture

Suggested Citation

Zeybek, O. (2017). Kitsch Urban Landscapes. *Inonu University Journal of Arts and Design*, 7(16). 96-111. DOI: 10.16950/iujad.342719.

Extended Abstract

Introduction

Kitsch today refers to products that produce an aesthetic effect in people who generally consume (look, watch, listen, read, watch) but cannot be evaluated within any artistic movement (Riout, 2016). Norms in the field of art and even general individual behavior have been destroyed, and normlessness is playing the roots of the concept of "pleasure". As it is known, pleasure is not an individual feature but rather a system of aesthetic norms of social quality and can be easily guided through society by using perception management.

Kitsch is an aesthetic category just as beautiful or ugly. It has an aesthetic consumption process. We do not need to identify works of art as kitsch unless we find it suitable for our liking. Kitsch is a fact that needs to be discussed, to deal with its specific conditions, things, characteristics. When comparing kitsch products with original works of art, the following differences can be observed:

- Artistically valuable works created their own demands after they produced. Kitsch products are produced for the demand of the general public (Demir, 2009).
- While art works usually address a certain cut, kitsch art works are everywhere and have features that can appeal to everyone from different social strata (Demir, 2009).
- One of the most important common features of products that are described as kitsch is that they have intense sensuality. This sentimentality has been revealed in a quality that can be read easily at first sight. It does not have to be interpreted as it is in works of art (Demir, 2009).
- Kitsch, like in artistic production, does not allow us to look at the world from a new angle (Kahraman, 2005).
- It is unlikely that the Kitsch artist will try to achieve something out of any universally absorbed approach, like real artists (Kahraman, 2005).

- Kitsch usually deals with completed works of original works of art. They are not interested in their production times and ideas.

It is mentioned in many works that kitsch was first described in paintings. However, there shouldn't be a misconception like the further away from visual arts, the less you encounter kitsch. Some linguists also argue that this concept should remain within these boundaries. This misconception may be related to the fact that people can easily comment on some movements in the visual arts, which are can be read easily on canvas. It will be much harder for people to define kitsch in areas requiring technical knowledge such as literature, music, architecture, etc.

Material and Method

Books, research articles, diverse artistic journals and dissertations on kitsch are the material of the research. The method of the research is constituted the evaluations depending on the field examinations. In Ankara urban landscape, it was tried to focus on objects and structures that do not overlap with space identity. Rather than examining every corner of Ankara for the kitsch elements, I focused on places like Ankara's gates, Kuğulu underpass, dinosaur sculptures, which are mentioned many times in the media. Besides, the constructions in Ulus Square were evaluated within the context of kitsch structures in terms of the identity and integrity of the square. These selected venues are examined in their own way by means of variables such as time-space relation of structures or objects, suitability of place identity, suitability of used materials.

Research Findings

Kitschin, a term belonging to the field of art, has been able to transcend its boundaries and become visible in all areas of our daily lives, and even in our cities. Buildings, squares, parks, roads, monuments, in short, every space that is the element of urban landscape is occupied by kitsch products, and that causes city identity to be lost and

social memory to move away from the city landscape.

Ulus square is surrounded by some historical, important buildings. These buildings (I. TBMM, İş Bankası, Sümerbank, Youth and Sport General Directorate) do not have any harmony each other; they have different architectural styles, different dominance. This makes square completely confusing.

The enormous gates completed by the Ankara Metropolitan Municipality on the Eskişehir, Esenboğa, Samsun, Konya and Istanbul roads with 5 entries of the Capital, were opened on 15 March 2014 (Ankara Metropolitan Municipality, 2016). Such doors may be expected to give a message to people that they have come to an important city. But not only the use of city gates is left hundreds of years behind, but these structures not belonging to time and space are also examples of kitsch.

Ankara has struggled with some strange sculpture back in time. Moving and roaring dinosaurs, gorillas, transformers and even footballers were placed various spaces of Ankara. Those sculptures, which have nothing related to the city history and identity, removed after municipality administration had changed.

Kuğulu Park, which has been reorganized in the 1970s to increase its popularity and become its present identity, is one of the favorite places of Ankara for a long time. Protests were organized in 2006 on the rumors of the park being removed during the construction of the Kuğulu Underpass, which opened in 2007 and passed by the park. The walls inside the underpass were covered with pale blue tiles reminiscent of the old houses' bathrooms along with the swans' drawings were placed on them. Tiles appear dirty due to the heavy traffic in a very short period of time, because they are a rather

defective material. This kitsch application was protested by a group of students who introduced themselves as Küf Project. On 21.02.2011, a large sized urinal model and a banner with "Small 1 TL" beside were docked down from the underpass on the tiles.

Results and Discussion

Kitsch landscaping examples can be seen all over Turkey. Some examples of these are an Ottoman prince sculpture that takes selfie in Amasya, local product sculptures in some cities (van cats in Van, sculpture of İnegöl Köftesi in İnegöl, Bursa, sour cherry sculpture in Afyon) and extremely dramatic sculptures in Eskişehir.

It is easier to draw general boundaries for artistic areas, while describing this phenomenon in the landscape architecture and drawing a road map to avoid it is harder. First of all, it is necessary to develop the ability to enrich the education of landscape architecture from the artistic point of view and to look at the designs more critically. The analysis of the relationship between city identity and community memory should be done meticulously and attention should be paid to making changes in the city not to harm this relationship. Attention should be paid to making changes in the city that will not harm this relationship. Strict limits should be introduced in the legal and managerial framework especially about the "local product sculptures" that have been sprawling in our country in recent years. In this regard, symbolic equipment such as statues and memorials in the city can be designed and applied to the space under the supervision of a specialist team. Saving all city and district centers from being marketplaces and bring them to the forefront with their true cultural values should be the first step of protecting city of becoming kitsch.

Kent Peyzajında Kitsch

Osman ZEYBEK^{1*}

¹: Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara.
^{*}: Sorumlu Yazar, osmanzeybek@windowslive.com
DOI: 10.16950/iujad.342719.

Özet

Günümüzde sanat kavramı, tarih boyunca hiç olmadığı kadar çeşitlilik göstermekte ve farklı yorumlar aracılığıyla farklı dışavurumlar sergilemektedir. Resimden edebiyata, mimariden operaya kadar her alanda yeni yöntemlere rastlamak mümkündür. Sanat alanından çıkıp hitabet gücü sayesinde günlük hayatımıza her koldan girebilmiş kitsch ürünler, kent peyzajında da mekân kullanımları, reklam panoları, kent mobilyaları ve plastik objeler şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Kentin kimliğini, yapısını ve ruhunu kaybetmesine neden olabilecek bu durum, kent ölçeğinde genellikle kent yönetiminin hatalı tercihlerinden ötürü ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada kitsch kavramının tanımı, kökeni, kapsamı, kent içindeki kamusal alan tasarımlarına ve kullanımlarına etkisi tartışılmıştır. Yapılan tasarımların ya da değiştirilen kullanımların yarattığı çelişkiler halkın tatmin düzeyi ve peyzaj mimarlığı meslek disiplinine uygunluğu üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler Ankara'daki çeşitli kullanımlar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kitsch, tasarım, sanat, peyzaj tasarımı, kamusal alan, peyzaj mimarlığı.

Önerilen Atıf

Zeybek, O. (2017). Kent Peyzajında Kitsch. *Inonu University Journal of Arts and Design*, 7(16). 96-111. DOI: 10.16950/iujad.342719.

1. GİRİŞ

Kitsch kelimesi, orijinal olarak Almanca'ya aittir ve Fransızca'ya *acotille* (junk art) ya da *art tape-à-l'oeil* (garish art) şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu kelime, artık tüm Avrupa dillerinde aynı şekilde ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Sıfat olarak kullanılan kitsch ya da kitschy, kitleler için tasarlanmış ve büyük çoğunluk tarafından takdir edilen kültür ürünlerini nitelermektedir. İsim olarak ise bir zevk kategorisini tanımlar, dolayısıyla estetik algı ile doğrudan bir ilişkisi vardır (Yardımcı, 2011).

Kitsch bugün genel olarak onu tüketen (seyreden, izleyen, dinleyen, okuyan, bakan) kişilerde estetik etki yaratan ancak herhangi bir sanat akımı dâhilinde değerlendirilmesi mümkün olmayan ürünleri ifade etmektedir (Riout, 2016).

Sanat dünyasına ilk olarak resim dalından giren kitsch kavramı, ardından edebiyat otoriteleri tarafından ele alınarak bazı eserlerin acımasızca eleştirilip kitsch ilan edilmesiyle devam etmiştir (Turani, 1983).

Kitsch terimi, zamanla bir anlam kayması yaşamıştır. Tanyeli'ne (1990) göre kitsch, sanattan zevk almak yerine, hayran olunan zevke göre sanat yapmak anlamına bürünmüştür. Sanat ve hatta genel bireysel davranışlar alanında normlar yıkılmıştır ve normsuzluk "zevk" kavramının köklerini oynatmaktadır. Bilindiği gibi zevk bireysel bir özellik değil, aksine toplumsal nitelikte bir estetik normlar sistemidir ve algı yönetimi kullanılarak rahatlıkla toplum aracılığıyla yönlendirilebilir.

Bu yeni norm arayışlarıyla birlikte gelişen kitsch kavramı bugün farklı kültürlerle ait göstergeleri, simgeleri bir araya getiren sentezler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Almanya'dan kesin dönüş yapmış işçilerin Türkiye'de inşa ettiği evlerdeki Alman konut mimarisi öğelerini inceleyen Stefanie Bürkle'nin "Göçebe Mekânlar" isimli fotoğraf sergisi SALT Galata, SALT Beyoğlu ve SALT Ulus'ta 2016 yılında sergilenmişti. Bürkle bu mekânlardaki kitsch içgüdüye dikkat çekerek, deformasyona uğramış ve kimliğini kaybetmiş bu yapılar için "üçüncü mekân" ya da "melez mekân" ibaresini kullanmıştı.

Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde toplumsal değişimler ve yeni norm arayışları onların kendilerine özgü kitsch yaratmalarına neden olurken, diğer taraftan da gelişmiş ülkelerin yarattığı kitschleri ithal etmektedirler. Bu nedenle az gelişmiş ülkeler için kitsch daha köklü ve farklı gelişmektedir diyebiliriz. Dolayısıyla Türkiye için bugün arabesk adıyla nitelenen ve yalnız müzikte değil, her alanda yaygınlaşan bir kitsch vardır. Bunun yanı sıra batı kökenli kitsch ürünler de çeşitli alanlarda belirmeye başlamıştır. Ve nihayetinde bu ikisinin karışımından oluşan karmaşık bir kitsch sanatı açığa çıkmıştır (Batur, 1990). Bunun en güzel örneği günümüz Türk pop müziğinde açıkça görülebilmektedir. Kitsch, sürekli biçimde gerçek sanat yapıtlarından yararlanır ve beslenir. Ancak kitsch gerçek sanatta olduğu gibi bize estetik yaşantıyı vermez. Estetik yaşantıyı; sanat eserini sorgulama, değerlendirme, onu farklı şekillerde yorumlayarak bir fikir elde etme, estetik kaygı duyma anlamında ele aldığımızda kitsch ürünlerin farklılığını görebiliriz. Kitsch ürünlerde bu; insanda uyandırdığı duygu, tüm kitlelerin paylaşabildiği türden ve açık olarak verilmelidir. Yani duygusalılık izleyene dolaylı yollardan değil doğrudan iletilmelidir. Kitsch tüketicisini yormaz, vermek istediğini bir çırpıda verir. Kitsch amaç olarak değil araç olarak sanatı kullanır. Çünkü kitsch tüketicisi simgenin içinden bakar. Verilmek istenen olduğu gibi ve hiçbir dönüşüme uğramadan verildiğinden kitsch tüketicisi için önemli olan onların ifade ettikleri şeydir (ağlayan çocuk, namaz kılan kız, vb. gibi). Açıkçası, kitsch kendisini talep eden geniş çoğunluk için estetik taşıyan, ama sanatın binlerce yıldır kendine ördüğü özel "koza"nın içinden bakıldığında hiçbir sanatsal anlam taşımayan tüm olguların genel adıdır. Kitsch onu talep eden için zevkli, etmeyen için zevksiz gibi bir basitleştirme yapmak yanlış olmayacaktır (Yardımcı, 2011).

Kitsch tıpkı güzel ya da çirkin gibi bir estetik kategoridir. Estetik bir tüketim sürecine sahiptir. Bizim şu veya bu eseri beğenimize uygun bulmamamız onu kitsch diye tanımlamamızı gerektirmez. Kitsch kendi özgül koşulları, öğeleri, özellikleriyle ele

alınması, tartışılması gereken bir gerçektir. Çağımız gereklerini karşılamada bugünkü bilimsel- endüstriyel olanaklar ve toplumsal değişmelerle birlikte kitsch 'in yaygınlaştığı dikkate alınır, sanatsal yaratma açısından bir kaos yaşanabilir. İşte bu noktada insan ve insana bağlı değerler, bugüne bakış ve yarını algılayış açısından edinim sahibi ve fikir düzeyine ulaşmış sanatçıya ne denli ihtiyaç olduğu anlaşılır (Yardımcı, 2011).

Kitsch ürünler orijinal sanat eserleri ile kıyaslandığında şu gibi farklılıklar gözlemlenebilir:

- Sanatsal değere sahip eserler üretildikten sonra kendi taleplerini yaratırlar. Kitsch sanat ürünleri ise, toplumun genelinin talebine yönelik üretilirler (Demir, 2009).
- Sanat eserleri genellikle belli bir kesime hitap ederken, kitsch sanat ürünleri her yerdedir ve farklı toplum tabakalarından olan herkese hitap edebilecek özelliklere sahiptirler (Demir, 2009).
- Kitsch olarak nitelenen ürünlerin en önemli ortak özelliklerinden biri yoğun duygusalığa sahip olmalarıdır. Bu duygusallık kitsch üründe ilk bakışta kolayca okunabilecek bir nitelikte ortaya konmuştur. Sanat eserlerindeki gibi üzerinde düşünülmesi, yorumlanması gerekmez (Demir, 2009).
- Kitsch, sanatsal üretimde olduğu gibi, dünyaya yeni bir açıdan bakmamıza olanak vermez (Kahraman, 2005).
- Kitsch sanatçısının, gerçek sanatçılar gibi evrensel olarak hazmedilmiş herhangi bir yaklaşımın dışına çıkarak bir şey gerçekleştirmeye çalışması beklenemez (Kahraman, 2005).
- Kitsch genellikle orijinal sanat eserlerinin tamamlanmış halleriyle ilgilenir. Onların üretim süreleri ve fikirleri ile ilgilenmez.

Kitsch göreceli bir kavramdır ve bu fenomeni anlamak estetikten ziyade psikolojik, sosyolojik, tarihi ya da antropolojik bir analiz gerektirmektedir. Kitschi estetik bakış açısından analiz etmek bunun kabul edilebilir tek perspektif olduğunu söylemek anlamına

gelmemelidir. Diğer bir dizi karmaşık kültürel fenomen gibi kitsch'in de kendi sosyal, tarihsel ve antropolojik yönleri mevcuttur. Bu fenomenin kapsamlı bir değerlendirmesi yapılırken tüm bu açılar birbirini tamamlayıcı olarak görülmelidir. Kitsch'in sosyo-tarihsel yönü yeterince ilgi çekmişken, estetik yönü henüz kapsamlı bir şekilde incelenmemiştir (Kulka, 1996).

Yapılan bütün gözlemlerin ve değerlendirmelerin ardından iki noktaya varılabilmektedir (Kulka, 1996):

- Kitsch'in oldukça güçlü bir hitap becerisi vardır.
- Bu güce rağmen kitsch, en azından sanat eğitimi almış ya da kendini o alanda geliştirebilmiş insanlar tarafından estetik anlamda kötü değerlendirilmektedir.

Kulka (1996), çeşitli sanat dallarının çatısı altında üretilmiş kitsch örnekleri irdelemiş ve kitsch kavramının koşullarını belirlemeye çalışmıştır:

- Kitsch duygusal yoğunluğu olan nesnelere ya da temaları tasvir eder.
- Kitsch tarafından tasvir edilen nesnelere ve temalar, hemen ve çaba sarf etmeden ayırt edilebilir.
- Kitsch, tasvir ettiği nesnelere ya da temalarla ilgili çağrışımlarımızı temel ölçekte zenginleştirmez.

Birinci koşul, kitsch tarafından kârlı bir biçimde kullanılacak temalar yelpazesini daraltırken ikinci ve üçüncü koşullar sunumun stiline dair özelliklerle ilgilidir. Eğer sanatçı bu üç koşuldan birini ihmal ederse üretimi kitsch olarak değerlendirmeye alınmaz.

Kitsch'in ilk olarak resim sanatında tanımlanıp hayatlarımıza girdiği birçok çalışmada belirtilmektedir. Ancak görsel sanatlardan ne kadar uzaklaşırsa kitsche rastlamak o kadar azalıyor gibi bir yanılgıya düşülebilir. Katı dilbilimciler de bu kavramın bu sınırlar içinde kalması gerektiğini savunmaktadır. Bu yanılgı, muhtemelen görsel sanatlara ait bazı akımlar hakkında halkın daha kolay yorum yapabilmesi ile ilgili olabilir. Lakin edebiyat, müzik, mimarlık gibi teknik bilgi ve uzun literatür

eğitimi gerektiren alanlarda halkın kitschi tanımlaması çok daha zorlaşacaktır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın materyalini kitsch üzerine yazılmış kitaplar, araştırma makaleleri, çeşitli sanat dergileri ve tezler oluşturmaktadır. Araştırmanın yöntemini ise, alan incelemelerine bağlı değerlendirmeler oluşturmaktadır.

Ankara kent peyzajında, mekân kimliği ile örtüşmeyen obje ve yapılar üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen kitsch unsurlar için Ankara'nın her bir köşesini incelemek yerine, medyada da çok ses

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Sanat alanına ait bir terim olan kitschin kendi sınırlarını aşıp günlük hayatımızın her alanında görülebilir hale gelmesiyle kentlerimiz de bu durumdan nasibini almıştır. Yapıların, meydanların, parkların, yolların, anıtların, kısacası kent peyzajının elemanı olan her bir mekânın kitsch ürünler tarafından işgal edilmesi, kent kimliğinin kaybedilmesine, toplumsal bellekle kent çehresinin birbirinden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

3.1. Kent – Kitsch İlişkisi

Las Vegas "Capital of kitsch" (kitschin başkenti) olarak anılmaktadır. Hatta Clara Irazabal'ın (2007) "Kitsch Is Dead, Long Live Kitsch: The Production Of Hyperkitsch In Las Vegas" isimli makalesinde Las Vegas'ı kitsch değil, hyperkitsch olarak tanımlamaktadır. Sınır tanımaz bir tüketici toplumun taleplerine uyan kitsch, "kitsch art" sınırları içindeki sahip olabileceğimiz nesnelere ölçeğinden çıkıp kitsch mimari ve kitsch şehircilik ölçeğine kadar ulaşmıştır. Buna ek olarak, kitsch, en çok turizm endüstrisi ile ilişkilendirilmektedir. Yugoslav filozof Gillo Dorfles'in açıkça belirttiği gibi "turizm kitschin evidir". Las Vegas'taki kentsel kitsch zenginliği ve aşırılığı ifade etmekle kalmamakta, aynı zamanda tüketim kültürünün gücünü simgelemekte ve ondan daha değerli bir amaç olamayacağını ima etmektedir. Eiffel kulesinden Giza piramitlerine kadar dünyanın ünlü yapılarının imitasyonlarının

Araştırma kapsamında, kent – kitsch ilişkisinin nedenleri üzerinde durulmuş ve bu durum Ankara kent peyzajı açısından değerlendirilmiştir.

getiren tuhaf heykeller, Ankara kapıları, Kuğulu alt geçidi gibi mekânlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca Ulus Meydanı'ndaki yapılar, meydanın kimliği ve bütünlüğü açısından kitsch yapılar kapsamında değerlendirilmiştir. Seçilen bu mekânlar, yapıların ya da objelerin zaman-mekân ilişkisi, mekân kimliğine uygunluğu, kullanılan materyallerin amaca uygunluğu gibi değişkenler aracılığı ile kendi içlerinde ayrı ayrı irdelenmiştir.

eğlence mekânı olarak kullanıldığı Las Vegas, dünyanın en kitsch kenti olarak değerlendirilebilir.

3.1.1 Mimarlıkta kitsch

Sanoff'a (1977) göre, eğer gerekli temel bilgi yok ise, insanlar üsluplar arası ayırım yapabilmeye daha başarısız olacak ve üslup farklılıklarının ya hiç farkına varmayacak ya da oldukça az farkına varacaktır. Kullanıcı kitlesinin mimari dili okumayı öğrenmesi geniş bir süreyi kapsayabilir. Bunun üstüne mimarların yapı üretim aşamasında tarihsel birikimleri kullanmadan yeni bir dil yaratma çabası, zaten mimari dili tam olarak çözemeyen kullanıcı kitlesini yapıyı anlamlandırma sürecinde daha kafa karıştırıcı bir duruma itecektir.

Temsili nitelik taşıyan tüm mimari eserlerin kitsch olmadığını belirtmek gerekir. Sydney'deki Opera Evi'nin bir yelkenden esinlenerek tasarlandığı açıktır. Ancak bu yapı kitsch olmaktan oldukça uzaktır. Çünkü tasarım özgündür ve kişinin bu binaya bakarak gördüğü çizgileri bir gemiye tamamlaması için hayal gücünü kullanması gerekmektedir (Kulka, 1996).

Aynen müzikte olduğu gibi, taklitçi mimari kitsch ürünlere de rastlanmak mümkündür ve bu tür, temsil niteliği taşımadığı halde geçmişte rağbet görmüş mimari yapılar üzerinden beslenir. Buna ABD'nin çeşitli yerlerinde görülebilen Gotik, Rönesans ve

Barok tarzı mimari yapılar örnek olarak verilebilir. Ne coğrafya ne de zaman açısından ait olmadıkları bir çevrede böyle yapılar inşa etmek kitsch olarak nitelendirilmektedir. 19. Yüzyılda inşa edilen neo-klasik yapıların çoğu bu

kategoriye girer (Kulka, 1996). Ülkemize baktığımızda, klasik Selçuklu mimarisi tarzında, birkaç modern dokunuşla inşa edilen ortaokullar ve liseler bu konuya örnek olarak verilebilir (Şekil 1).

Şekil 1. Son yıllarda inşa edilen ortaokul ve liselerin Selçuklu mimarisini taklit etmesi sonucu oluşan kitsch bir yapı örneği (Batuman, 2014).

Bir mimari tasarımın çıkış noktası geçmişteki materyalleri kullanmak, eski bir üslubu ya da günümüzde dayanağı kalmamış bir yaklaşımı aynen uygulamak gibi bir yöntem olunca, sonuç ürün yeni de olsa, içerik eski olduğu için gerçeği kadar değer taşımaz. Modernizmin üslubunu sanki bir etik gibi uygulamak, bugün artık geçerli bir yöntem değildir. Bugün 1930'lardaki gibi bir Le Corbusier binası yapılırsa, zamanında gördüğü değeri görmez ve bu "nostalji" ya da "kitsch" olarak nitelendirilir (Eisenmann, 1996).

3.1.2. Peyzaj mimarlığında kitsch

Tarihsel sürece bakıldığında peyzaj mimarlığı meslek disiplini, resim, müzik, edebiyat kadar yaşlı değildir. Diğer sanat dallarında olduğu gibi yüzlerce yıllık, oturmuş ve köklenmiş bir eğitim geçmişi olmadığı için peyzaj mimarlığında sanat ve kitsch fenomeni henüz yeteri kadar incelenmemiştir. Olgu olarak eski, kavram olarak yeni sayılabilecek bu meslek disiplini, tüketim kültürünün ve insan nüfusunun hızlı artışına uyum sağlamak zorundadır. Hayatın her safhasına bulaşmış kitsch ürünler de ister istemez peyzaj mimarlığını da etkilemektedir.

Daha önce de bahsedildiği gibi kitsch, sanatsal ve estetik açılardan ziyade, tarihsel, sosyolojik, psikolojik ve antropolojik yönden incelenmesi gereken

bir fenomendir. Bunlar, aynı zamanda başarılı olması beklenen bir peyzaj tasarımı yapılırken üzerinde hassasiyetle durulması gereken parametrelerdir. Dolayısıyla kitsch ve peyzaj mimarlığı ilişkisi her ne kadar geniş şekilde araştırılmamış olsa da uzun zamandır birbirini etkileyen unsurlardır.

Peyzaj mimarlığı eğitiminde sanat

ASLA'nın (American Society of Landscape Architects) tanımında "... peyzaj mimarlığı meslek disiplini çevre bilimleri, sanat, ekoloji ve çok daha fazlası ile multidisipliner bir yaklaşım gerektirir..." gibi bir ifade geçmektedir (ASLA, 2012). Sanatın, bu mesleğin ayrılmaz bir parçası olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Lakin Türkiye'deki peyzaj mimarlığı bölümlerinin lisans ders programlarına bir göz gezdirildiğinde, en azından Güzel Sanatlar Fakültesi bölümlerinde ilk yıl okutulan Temel Sanat Eğitimi dersi denklığında bile bir ders görülmemektedir. Bunun bir sonucu olarak öğrenciler temel sanat akımları, ekoller, tarzlar hakkında bilgi birikimi olmadan ve bunları herhangi bir projelerine nasıl yansıtacaklarını öğrenmeden mezun olmaktadır.

Görüldüğü gibi, mesleğin estetik ve sanat alanındaki eksikliği lisans eğitimlerinden başlamaktadır. Gelecek nesillerin daha özgün, orijinal, bozulmamış dış

mekânlarda yaşayabilmesi için bu konular lisans programlarına katılmalıdır. Kent kimliği ve toplum belleği ilişkisini kurmadan kentsel tasarım yapmaya soyunan meslektaşlar, ister istemez mekânı kitsch kategorisine sokarak toplumun aidiyet hissini zedeleyebilir.

Özel Sektör ve Belediyelerin Durumu

Kapitalizmin bitmek tükenmek bilmeyen iştahının etkisi altında olan özel sektörde peyzaj mimarlığı işi, tamamen müşterinin isteğine bırakılmış durumdadır. Daha çok para kazanabilmek için, en basit haliyle projelerde çim alan geniş tutulur. Çünkü çim alan tesisi zemin etüdü, hazırlığı, sulama projesi, uygulama ve bakım gibi kalemler içerdiğinden genellikle sıradan bir

3.1.3. Ankara'da göze batan kitsch mekânlar

• *Ulus Meydanı'ndaki kargaşa*

Cumhuriyet öncesi dönemde Taşhan Meydanı olarak bilinen meydanın cumhuriyet tarihi için oldukça önemli bir yeri vardır. Fakat Ulus Meydanı'na hâkim konumlarda yerleştirilmiş binaların üsluplarında genel bir karmaşıklık ve uyumsuzluk göze çarpmaktadır.

Zafer Anıtı: Atatürk tarafından sipariş edilen anıt Viyana'da yapılmış ve 24 Kasım 1927'de Sümerbank binasının önüne yerleştirilmiştir. Daha sonra meydan genişletme çalışmaları kapsamında bugünkü yerinde konumlandırılmıştır (Doğramacı, 2010).

I. TBMM Binası: Türk mimari stilinde olan iki katlı binanın en belirgin özelliği duvarlarında Ankara taşı (Andezit) kullanılmış olmasıdır. 1915 yılında inşaatına başlanan yapı 4 yıl kadar meclis binası olarak hizmet vermiştir (T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

İş Bankası Binası: Cephelerde hem batı, hem de Osmanlı mimarlığından etkiler açıkça görülmektedir. Yapı dıştan zemin, üst üç katın bulunduğu orta bölüm ve en üst kat olmak üzere kesin yatay hatlarla Rönesans üslubu anlayışında üç bölüme ayrılmıştır. Kıvrımlı çizgileri ve bankanın ismi ile girişin üstündeki cam gölgelik, Art Nouveau tarzını uygulayan bazı yapılarda (Paris'te bazı metro girişleri, 1900) görülenlere benzemektedir. İtalyan mimar Giulio Mongeri tarafından tasarlanmıştır.

bitkilendirmeye göre maliyeti daha yüksektir. Böyle bir mantıkla hareket edildiği için sanatsal bir boyuttan söz edilemez.

Belediyeler de sınırlı bütçeleri nedeniyle çoğu zaman mahalle parklarını en ucuz malzemeleri kullanarak hizmete açma amacı gütmektedirler. Daha büyük kent parkları için ayrılan bütçe biraz daha fazla olabileceğinden buralarda da en fazla süs havuzu tarzında bir eklenti görülebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında özel mülkler konu dışında tutulmuş ve kentsel açık alanlar üzerinden gerçekleştirilen çeşitli gözlemler üzerinde durulmuştur.

Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası ve Ankara Palas da aynı mimar tarafından tasarlanmıştır (TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2016). Ancak bu iki yapı Zafer Anıtı'nın hâkim olduğu meydana uzak kalmaları sebebiyle değerlendirmeye alınmamıştır.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü binası: Zafer anıtının arkasında, meydandaki hâkimiyeti en net hissedilen bu yapı ise Sovyet mimarisini andırmaktadır. Birbirinin eşi olan pencereler aynı düzende sıralanmış ve cephede başka herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir. Günümüzde düzensiz klima motorları, rengi atmış dış cephesi ile oldukça tutarsız bir görüntü sergilemektedir.

Sümerbank Binası: Alman mimar Martin Elsaesser'in tasarımı olan yapı, Türkiye İş Bankası Eski Genel Müdürlük Binası ile birlikte Ulus Meydanı'nın en önemli yapılarından (AEV, 2016). Taşhan'ın yerinde, yamuk biçimli bir parsel üzerine inşa edilecek yapı için 1936'da bir yarışma ve ihale açılmış ancak yarışmayı kazanan Seyfi Arkan'ın projesi yerine Martin Elsaesser tarafından tasarlanan proje uygulanmıştır. Yapı Uluslararası Stil olarak değerlendirilmektedir (Goethe-Institut Ankara, 2010).

Genel olarak bakıldığında, küçük bir meydan sayılabilecek olan Ulus'u çevreleyen binalar çok farklı mimari akımlarda, stillerde değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla bir ulusun tarihini inşa etmekten ziyade muazzam bir kargaşaya sebebiyet vermektedir. Muhtemelen Ankara'yı daha önce görmemiş ve Türkçe

yüzden zamana, mekâna ve kültüre ait olmayan akımlar dâhilinde uygulanmış mimari yapılar nedeniyle Ulus Meydanı yapısal anlamda Ankara'nın kitsch mekânlarından birisidir.

- **Ankara'nın kapıları**

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin, Başkent'in 5 girişi olan Eskişehir, Esenboğa, Samsun, Konya ve İstanbul yolunda yapımını tamamladığı devasa simge kapılar 15 Mart 2014'te kullanıma

bilmeyen bir mimarı getirip Ulus Meydanı'na bıraksak hangi ülkede olduğunu anlaması biraz uzun sürecektir. Bu

açılmıştır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2016).

Osmanlı ve Selçuklu mimarisinin esintilerini taşıyan bu kapıların, tarihi, mimariyi ve modernliği bir arada tuttuğu iddia edilmiştir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2016). Bu tarz kapıların, insanlara önemli bir şehre geldiklerine dair bir mesaj vermesi beklenmiş olabilir. Fakat şehir kapıları gibi bir kullanımın da yüzlerce yıl geride kalmasının yanı sıra, zamana ve mekâna ait olmayan bu yapılar da kitsch örnekler arasındadır (Şekil 2).

Şekil 2. Ankara'nın kapılarından örnekler.

- **Transformers*, goril, dinazor ve futbolcu heykelleri**

Ankara'da bir dönem goril, dinazor ve transformers heykelleri kullanılmıştır. İlk olarak 2012'nin Mayıs ayında Güvenpark'ta sergilenen, hareket edip ses çıkarabilen dinazor heykelleri için büyükşehir belediyesi 8 milyon 665 bin Türk Lirası ödemiştir (Haberler.com, 2015). Alışveriş Festivali kapsamında bir cazibe odağı olması için Güvenpark'a yerleştirilen dinazorlar halkın büyük ilgisiyle karşılaştı. Öyle ki, fotoğraf çekirmek için uzun kuyruklar oluşmuş, belediyeden gelen güvenlik görevlileri de bir yandan izdihamı engellemeye çalışmış, bir yandan da dinazor heykellerinin üstüne tırmananları engellemek için uzun süre Güvenpark'ta mesai harcamışlardır.

Dinazor heykelleri Atatürk Orman Çiftliği arazisine yapılan AnkaPark'ta sergilenmek üzere sipariş edilmişti. İnşaat tamamlanana kadar kentin farklı yerlerinde sergilenmeye devam eden dinazor heykelleri AOÇ kavşağına ve Altınpark'a yerleştirilmiştir.

Aynı şekilde goril ve transformers heykelleri de kentin farklı yerlerine konuşlandırılmıştır. Bu heykellerle fantastik dünyasını kente istediği gibi yansıtan Büyükşehir Belediyesi hakkında TMMOB suç duyurusunda bulunmuştur. Her bir suç duyurusunun ardından ilgili yerlerdeki heykeller benzerleriyle sürekli olarak değiştirilmiştir (Şekil 3).

* Transformers (Eng): aynı adlı çizgi dizisinden uyarlanan, yönetmenliğini [Michael Bay](#)'in yaptığı, [Shia LaBeouf](#) ve [Megan Fox](#)'un başrollerini

paylaştıkları bir aksiyon filmidir. Farklı mekanizmalara dönüşebilme yetenekleri olan robotların yaşadığı bir gezegenin tasvir edildiği fantastik bir filmidir (IMDB, 2017).

Şekil 3. Ankara'da bir dönem kullanılan goril ve transformers heykelleri.

Antalya'da sergilenmekte olan EXPO2016'da Türkiye'nin bazı kentleri için bahçeler ayrılmıştır. Ankara için ayrılan bahçede de dinazor ve transformers heykelleri sergilenmiştir. Bu devasa kitsch

ürünleri uluslararası bir sergiye taşımakta bir sakınca görmeyen yönetim ise ziyaretçilerin en çok etkilendiği ve fotoğraf çektiği bahçenin Ankara bahçesi olduğunu iddia etmiştir.

Şekil 4. Güvenpark'ta ve AOÇ kavşağında bir dönem sergilenen dinazor heykelleri (TRT Haber, 2012).

Türkiye toprakları dinazorların yaşadığı dönemde sularla kaplı olduğu için çok eski kara canlılarına ait fosiller bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türk insanının dinazorlarla tek ortak noktasının, Steven Spielberg tarafından 1993 yılında çekilen Jurassic Park filmi olduğu iddia edilebilir. Güvenpark'ın adeta bir Jurassic Park'a çevrilmesine, Güven Anıtı ile zaten bir konsepti olan parkın kabul edilemez bir hale dönüşmesine özellikle TMMOB ve aydın kesimden tepkiler gelmiştir. Ayrıca otobüs durakları ve Ankara'nın atardamarları olarak nitelendirilebilecek

Atatürk Bulvarı ve İzmir Caddesi'nin kesişiminde yer alan Güvenpark, bu kadar kalabalığı kaldırmakta zorlanmış ve heykeller Ankara'nın çeşitli yerlerine dağıtılmıştır.

Güvenpark'ta gerçekleşen bu olayın (Şekil 4), Versailles Sarayı'nın 15 odasında yerel heykel kültürünü retrospektif açıdan revize eden Takashi Murakami isimli Japon heykel sanatçısının kitsch sergisinden pek de farklı olduğu söylenemez (Şekil 5 ve 6). Tek fark, Murakami bu kitsch sergiyi bilinçli olarak gerçekleştirmişti.

Şekil 5. Takahsi Murakami'nin Versailles Sarayı'nda açtığı kitsch heykel sergisi (The Guardian, 2010).

Şekil 6. Takahsi Murakami'nin Versailles Sarayı'nda açtığı kitsch heykel sergisi (The Guardian, 2010).

Ayrıca Büyükşehir Belediyesi tarafından, her biri 15 metre boyundaki futbolcu ve kaleci heykelleri, 2010 yılında Esenboğa Havaalanı yolu üzerinde bulunan Ankara

Spor içim yaptırılan Saray Spor Tesisleri'nin tanıtımı için hazırlanmıştı (Şekil 5).

Şekil 5. Esenboğa Havaalanı yolu üzerindeki kaleci ve futbolcu heykelleri.

Yaklaşık 24 yılın ardından Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı istifa etmiş, ardından yerine görevlendirilen yeni belediye başkanı tarafından Kasım 2017'de bu heykellerin hepsi kaldırılmıştır.

- **Kuşulu 1 altgeçidinin fayansları**
1970'li yıllarda yeniden düzenlenerek popülerliği artan ve bugünkü kimliğine bürünen Kuşulu Park, uzun zamandır

Ankara'nın gözde mekânlarından biridir. 2007'de hizmete açılan ve parkın yanından geçen Kuşulu Altgeçidi inşaatı sırasında, parkın kaldırılacağı söylentileri üzerine 2006'da protesto gösterileri düzenlendi. 2008 yılında, altgeçidin Kuşulu Park'taki bazı ağaçların kurumasına neden olduğu iddia edilmiştir (Cumhuriyet, 2008).

Altgeçidin içinde kalan duvarların, eski evlerin banyolarını anımsatan soluk mavi renkte fayanslarla kaplanması ve üzerlerine yer yer kuğu çizimleri yerleştirilmesi de tepki çeken bir başka durum olmuştur. Yoğun trafik nedeniyle çok kısa süre içinde kirlenen fayansların düzenli temizlenmemesi nedeniyle de kirli görünmesi apayrı bir problem olsa da,

fayans oldukça hatalı bir malzeme tercihi olmuştur. Bir altgeçitte banyo hissi uyandıran bu kitsch uygulama, kendilerini Kûf Project olarak tanıtan bir grup öğrenci tarafından enteresan bir şekilde protesto edilmiştir. 21.02.2011'de, büyükçe bir pisuar maketi ve yanında da "Küçük 1 TL" yazan bir pankart alt geçitten aşağı sallandırılmıştır (Şekil 7).

Şekil 7. Kuğulu altgeçidi protestosu (Erkuş, 2011).

Pisuar büyükşehir belediyesi ambleminin üstüne gelecek şekilde, tam ortaya hizalanarak bu kitsch uygulamaya kitsch ötesi bir tepki verilmiştir. Sabahın erken saatlerinde MOBESE kameraları görüntülerinden kimlik tespiti yapılmaya çalışılmış ama eylemciler bulunamamıştır.

- **Altınpark**

Doğu Akdeniz ülkeleri arasında yılın parkı seçilen, 640 bin metrekarelik bir alan üzerinde, %85'ini yeşil alan ve gölet düzenlemeleri, %15'ini de yapılar ve meydanların oluşturduğu Altınpark, halihazırda Ankara'nın su, yeşil, çiçek, eğlence, gezinti, spor ve fuar adası olarak en büyük rekreasyon alanıdır. 1977 yılına kadar golf kulübü olarak kullanılan bu alanın 1985 yılında açılan yarışmada birinci gelen projenin uygulanması ile bugünkü Altınpark ortaya çıkmıştır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kitschte bazı çelişkiler de mevcuttur. Şöyle ki, bir sanat eseri icra edildikten sonra onu çeşitli şekillerde taklit eden, ya da onu biraz daha geliştirip güçlendiren herhangi bir

Altınpark, bünyesinde oluşturduğu sosyal tesis ve etkinliklerle modern bir park olmanın yanı sıra Türkiye'de birçok ilki barındırmaktadır (ANFA, 2016).

Parkta Wang Chao adında bir Çin lokantası da hizmet vermektedir. Bir Çin lokantası olsa da zaman zaman düğün organizasyonları için kullanılmaktadır. Yaz mevsiminde Altınpark'ta bulunan bazı lokanta ve kafelerde, kimi zaman günde on düğün yapıldığı görülmüştür. Yürüyüş yollarında halay çeken insanlar, Çin lokantasından yükselen Ankara Havası müzikleri de mükemmel birer kitsch örnekleridir. Ayrıca bir dönem Güvenpark'ta bulundurulmuş ve daha sonra Ankara'nın çeşitli yerlerine dağıtılan dinazor heykellerinin birçoğu Altınpark'a taşınmıştır.

çalışma da kitsch olarak ilan edilmeli midir? Yani buradaki en güçlü etmenlerden birisi kronolojik sıralama mıdır?

Odd Nerdrum'a göre, kitschte Wagner gibi, Tchailkovsky gibi dehalar vardır. Nerdrum, bu sanatçıların bestelerindeki aşırı duyguyu yoğunluğu nedeniyle, dönemlerinin en büyük kitsch sanatçıları olduklarını iddia etmektedir.

Kitsch peyzaj örnekleri Türkiye'nin her yerinde görülebilmektedir. Amasya'da selfie çeken şehzade heykeli, kimi kentlerdeki yöresel ürün heykelleri (Van'da Van kedisi, İnegöl'de İnegöl köftesi heykelleri gibi), Eskişehir'de aşırıya kaçan drama heykelleri bunlara örnek gösterilebilir.

Kent peyzajındaki kitsch örnekleri çoğaltmak mümkündür. Konya'da bulunan Mevlana Türbesi, Selçuklular zamanında inşa edilmiş ve tipik Selçuklu mimarisine sahip bir yapı olmasına rağmen, 2009 – 2012 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyondan sonra türbe önündeki parkta bulunan yaşlı ağaçların tamamı kesilip betondan bir meydan oluşturulmuş ve meydanın muhtelif yerlerine topiariler dikilmiştir. Selçuklu mimarisinin önünde bir Rönesans izi de kitsch olarak değerlendirilebilecek bir uygulamadır.

Muhteşem Yüzyıl dizisinde Topkapı Sarayı'nın has bahçesinde kimi sahnelerde *Cycas revoluta* bitkisi görülmektedir. Oysa bu bitki Türkiye'nin yerel bitkisi olmayıp yakın zamanda ithal edilmeye başlanmıştır. Bu tarz bir hata da kitsch örnek olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını anlatan Mustafa isimli filmin İzmir çekimleri yapılmadan önce, çekimlerin yapılacağı bahçedeki bitkilerin, o dönemde Türkiye'de olup olmama durumları araştırılmış, bu bağlamda Zübeyde Hanım Köşkü'nün bahçesinde bulunan *Cupressus macrocarpa* bitkisinin çok daha sonra Türkiye'de ithal edildiği öğrenilince sahnelerin çekileceği alanlar ona göre seçilmiştir.

Bu ve bunun gibi birçok çelişkiler arasında, var olan net çizgilerinin ayıklanması gerekir. Çalışma içinde de bu tarz çelişkili savlara yer verilmiştir, lakin herkesin hem fikir olduğu ana hatlar da mevcuttur:

- Kitsch estetik düzeyi düşük sanat yapıtı değildir, sanatın yozlaşması da değildir. Başka bir kategoridir.
- Kitsch yoz beğeni, ucuzlatma, kişiliksizleştirme, kötü zevk, karşı sanat, karşı estetik, sanat tarihinde hiçbir estetik değere sahip olmayan veya beğenilmeyen imajlara veya objelere işaret etmek için kullanılan bir terimdir.
- Anlamlarından soyutlanmış simgelerden oluşan bir karışım kitschdir.
- Farklı kültürlerin bileşenleri gelişigüzel biçimde yeni bir bütün oluşturduğunda bu kitschdir.
- Kitsch, tarihte aşına biçimler arar. İfadeyi abartmaya götürür.
- Kitsch, toplumların gereksinimlerine, ekonomik ve sosyal yapıya, kültürel eğilimlere ve tarihsel birikime göre değiştiğinden, ürünleri de her toplumda farklılaşmaktadır.
- Kitsch, toplumların geçiş dönemlerinde altın çağını yaşar.
- Kitsch eşya ve insanda yüzeyler tıka basa doludur.
- Kitsch sürekli biçimde gerçek sanat alanından beslenmekte, sanat yapıtlarının fabrikasyon kitsch kopyaları yapılmakta, röprodüksiyon tablolar, alçıdan dökme Yunan tanrı heykelcikleri evleri süslemektedir.
- *Kitsch, alışılmamış bir durumdan yola çıkamaz; kişilerin belleklerine kazınmış oldukları temel imgelerden türemek zorundadır.*
- *"Kitsch fazlasıyla doğurgandır. Sanatçı güzelliği dolaylı bir biçimde ifade edecek yöntem kullanırken, Kitsch üreticisi dolaysız bir yol seçer", Sindre Mekjan.*

Sanat alanları için genel sınırları çizmek daha kolayken peyzaj mimarlığı alanında bu fenomeni tanımlamak, ondan kaçınmak için bir yol haritası çizmek gibi çalışmaların yapılması gerekir. Bunun için en başta, peyzaj mimarlığı eğitiminin sanat açısından zenginleştirilmesi ve tasarımlara daha eleştirel bakabilme yetisinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kent kimliği ve toplum belleği ilişkisinin analizi titizlikle yapılmalı ve kentte yapılacak değişiklikler hakkında, bu ilişkiye zarar vermeyecek tasarımların hayata geçirilmesine dikkat edilmelidir. Özellikle ülkemizde son yıllarda çoğalan

“yöresel ürün heykelleri” hakkında yasal ve yönetsel çerçevede katı sınırların getirilmesi gerekmektedir. Tüm ilçeleri birer pazara çeviren ve her bir yerleşkeyi, onun ekonomik değerlerini öne çıkarıp kültürel yapısını ve mekâna dair insanların aidiyet hissini geri plana itecek uygulamaların önüne geçilmelidir. Bu konuda, kentteki heykel ve anıt gibi simgesel donatıların,

belediyelerin tekeline alınıp uzman bir ekibin gözetiminde tasarlanıp mekâna uygulanması sağlanabilir. Kitschin tarifinde de olduğu gibi, bu tarz heykellerin neden olduğu üzere, tüm kent ve ilçe merkezlerini birer pazaryeri olmaktan kurtarıp gerçek kültürel değerleri ile ön plana çıkarmaya gayret edilmelidir.

Kaynaklar

- AEV, Ankara Enstitüsü Vakfı. (2016). <http://aev.org.tr/index.php>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- ANFA. (2016). *Altınpark*. <http://www.anfa.com.tr/tr/31/p/altinpark>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2016). *Ankaranın Simge Kapıları 15 Mart'ta Açılıyor*. <http://www.ankara.bel.tr/haberler/ankaranin-simge-kapilari-15-mart-aciliyor#.V8ABVJiLRhE>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- ASLA – American Society of Landscape Architects, (2012). *What is Landscape Architecture?* <https://www.asla.org/your-path/docs/WhatISLA.pdf>. (Erişim Tarihi: 25.08.2016).
- Batuman, B. (2014). Okul Cephelerinden “Cumhurbaşkanlığı Sarayına: Mimari Temsil Olarak Osmanlı-Selçuklu ve Ulusun Millet Olarak (Yeniden) İnşası. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 285, 65-73.
- Batur, E. (1990). Kitsch Zevksizlik Estetiği ve Gündelik Yaşamın Eleştirisi. *Arredamento Dekorasyon Dergisi*, 21, 80.
- Cumhuriyet. (2008). *Altgeçit Kuşulu Kavaklarını Kurutuyor*. 22.08.2008 tarihli gazete haberi. <http://www.webcitation.org/5wFdiDB7K>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- Demir, F. G. (2009). *Kiç ve Plastik Sanatlar Üzerine*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Doğramacı, B. (2010). *Bir Başkent'in Oluşumu: Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların Ankara'daki İzleri*. <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/ge> b/mon/mon/trindex.htm. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- Eisenmann, (1996). *Söyleşi*. Peter Eisenmann & Süha Özkan. Arredamento Dekorasyon, 81, 78.
- Erkuş, Ö, 2011. Başkentte İlginç Eylem. <http://www.milliyet.com.tr/baskentte-iliginc-eylem-alt-gecide-pisuar/gundem/gundemdetay/20.02.2011/1354831/default.htm>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- Goethe-Institut Ankara, (2010). *Sümerbank Genel Müdürlüğü*. http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/arc/els/tr_6518994.htm. (Erişim Tarihi: 26.08.2016)
- Haberler.com, 2015. *Ankara Belediyesi Ankapark'ın Dinozorlarına 8,6 Milyon Lira Ödenmiş*. <http://www.haberler.com/ankapark-in-dinozorlarina-8-6-milyon-lira-odenmis-7278620-haber/>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- IMDB. (2017). *Transformers*. <http://www.imdb.com/title/tt0418279/>. (Erişim tarihi: 02.10.2017).
- Irazabal, C. (2007). Kitsch Is Dead, Long Live Kitsch: The Production Of Hyperkitsch In Las Vegas. *Journal of Architectural and Planning Research*. 24(3),199.
- Kahraman, H. B. (2005). *Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kulka, T. (1996). *Kitsch and Art*. The Pennsylvania State University Press. University Park, PA 16802-1003.

- Riout, D. (2016). *Kitsch*. Princeton University Press.
http://press.princeton.edu/chapters/s2_10097.pdf. (Erişim Tarihi: 23.08.2016).
- Sanoff. (1970). *House form and preference*. In: EDRA, 2. Proceedings of the 2nd Annual Design Research Association Conference. Archea, J. & Eastman, C. (Eds.) Pittsburgh, Penna, 334-339, KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bülteni, No: 3.
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2016). Ankara - Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM Binası).
<https://www.kultur.gov.tr/TR,96356/ankara---kurtulus-savasi-muzesi-i-tbmm-binas.html>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- Tanyeli, U., 1990. "Aslolan kitschtir". *Arredamento Dekorasyon Dergisi*, sayı 21, İstanbul. s. 105.
- The Guardian. (2010). *Takashi Murakami at the Palace of Versailles*.
<https://www.theguardian.com/world/gallery/2010/sep/10/takashi-murakami-palace-versailles>. (Erişim Tarihi: 26.08.2016).
- TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi. (2016). Türkiye İş Bankası İdare Merkezi.
<http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=1491>. (Erişim Tarihi: 06.08.2016).
- TRT Haber. (2012). *Kızılayı Dinozorlar Bastı*.
<http://www.trthaber.com/haber/yasam/kizilayi-dinazorlar-basti-44276.html>. Erişim Tarihi: (26.08.2016).
- Turani, A. (1983). *Dünya Sanat Tarihi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 19R3, 445.
- Yardımcı, İ. (2011). *Sanatta Kitsch Kavramı*.
<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/1241>. (Erişim Tarihi: 24.08.2016).7